

Üstün Zeka Kuramları

Renzuli-Gardner-Tannenbaum

Üstün Zekayı Açıklayan Kuramlar

- Üstün zeka konusundaki kuramların temel çıkış kaynaklarını toplumsal değerler, bireysel yaşantılar, inanışlar ve bilimsel araştırmalar oluşturmaktadır.
- Kuramların bazıları yalnızca üstün zekanın türü ile ilgilidir. Bu kuramları 'tür kuramları' olarak adlandırabiliriz. Örneğin Abraham Tannenbaum'un ortaya atmış olduğu psikososyal sınıflar kuramı üstün yeteneği toplumsal değerlere göre farklı türlere ayırmaktadır.
- Bazı kuramlar ise yalnızca üstün zekayı oluşturan faktörler üzerinde odaklanmaktadır. Bu kuramlara 'bileşim kuramları' denir. Örneğin Joseph Renzulli'nin ortaya attığı Üç Halka Kuramında üstün zekayı ortalama üstü genel veya özel yeteneğin, yaratıcılığın ve motivasyonun etkileşimlerinin oluşturduğunu ileri sürmüştür.

- Bunun yanında üstün zekanın gelişimi üzerine odaklanan gelişim kuramları olarak adlandırılabilir kuramlar da bulunmaktadır.

Psikososyal Sınıflar Kuramı

- Tannenbaum (1983) üstün yetenek türlerini ender yetenekler, artık yetenekler, hisseli yetenekler ve tuhaf yetenekler olmak üzere dört sınıfa ayırmıştır.
- Bu sınıflamanın temelinde toplumsal ihtiyaçlar ve değerler yatmaktadır. Toplumsal ihtiyaçlar doğal olarak çok çeşitlilik gösterirler ve bu ihtiyaçların bazıları diğerlerine göre daha fazla toplumsal öncelik ve değer taşırlar. Bu ihtiyaç hiyerarşisi Tannenbaum'un üstün yetenek türlerini psikososyal olarak sınıflandırmasının çıkış fikri olmuştur.
- Ancak toplumun daha az değer verdiği bir yetenek türü fazla değer verdiği bir yetenek türünden daha karmaşık bilişsel olarak daha üst düzey olabilir.

- **Ender Yetenekler:** İki ayırt edici özelliği vardır. Birincisi çok kısıtlı sayıda olmaları ikincisi ise toplumun en önemli gereksinimlerini karşılamalarıdır. Right kardeşler uçak, Fleming penisilin, gibi evrensel hayatın daha sağlıklı daha güvenli daha kolay olmasını sağlarlar.
- **Artık Yetenekler:** Bu tür yeteneklere sahip olan bireyler olağanüstü yaratımlarıyla insanların duygu ve duyarlılıklarını sanat, edebiyat, müzik ve felsefe gibi alanlarda arttıran şahıslardır. Picasso, Mozart, Kant, örnek olarak verilebilir.
- **Hisseli Yetenekler:** Daha çok kamu hizmetlerini veren üstün ve özel yeteneklerdir. Doktorlar, avukatlar ve öğretmenler örnek olarak verilebilir ancak bu bireyler zamanla üst düzey başarı göstererek daha üst yetenek grubuna da geçiş yapabilirler.

- **Tuhaf yetenekler:** Toplumun eğlence, gülme ve magazin gibi ihtiyaçlarını karşılayan yetenekler ile zamanla değerini yitirmiş yetenekler oluştururlar. Guinness Rekorlar kitabındaki pek çok yetenekler örneğin çok hızlı okuma ve karmaşık aritmetik hesaplamalar yapmak gibi yetenekler tuhaf yeteneklerdir.

Üç Halka Kuramı

- Üç halka kuramını ortaya atan Renzulli (1978)'e göre üstün zeka ortalama üstü genel veya özel yeteneğin, yaratıcı yeteneğin ve motivasyonun etkileşimi ile ortaya çıkar. Bunlardan birinin hiç olmaması veya belirli bir eşik değerin altında olması üstün zekanın oluşumunu engeller. Ancak üstün zekalı olabilmek için her üç yetenek alanında da çok yüksek potansiyele sahip olmaya gerek de yoktur.
- Toplumun %2 %3'ünün üstün zekalı olduğu yönündeki yaygın görüşün aksine Renzulli'ye göre genel veya özel yetenek alanında üst %15-20'lik dilime giren kişiler üstünlük potansiyeline sahip olan bireylerdir.

- **Ortalama Üstü Yetenek:** Bu halka ortalama üstü genel yetenek ve ortalama üstü özel yetenek olmak üzere iki türden oluşur. Genel yetenek soyut düşünme, bilgi işleme kapasitesi ve deneyimle öğretilenleri yaşamdaki yeni durumlarla kullanabilme kapasitesi gibi zihinsel özelliklerden oluşur. Sözel yetenek, sayısal yetenek, görsel yetenek ve hafıza genel yetenek türlerine örnek olarak verilebilir. Bu teze göre genel yeteneğin bütün özel yeteneklere az ya da çok katkıda bulunduğu da söylenebilir. Özel yetenekler gerçek yaşamda kullanılan ve mesleki alanlarda gözlemlenebilen yeteneklerdir. Matematik, bale, resim, heykeltıraşlık...

- **Motivasyon:** Üstün zekayı oluşturan bir diğer halka motivasyondur. Ancak Renzulli motivasyon kavramının çok kapsamlı olduğunu ileri sürmüş, kuramına ise motivasyonun yalnızca vazife aşkı, yükümlülük bilinci ve işe adanma gibi bileşenlerini eklemiştir.
- Motivasyonun aksine vazife aşkı çok daha spesifik istekleri ve arzuları içerir. Özgüven, işe adanma, azim, istek, ilgi, önemli olan problemleri tanıyabilme ve çözebilme yeteneğine sahip olma inancı ve yüksek bireysel standartlar vazife aşkını oluşturan bileşenlerdir. Bu tür motivasyonel özelliklerin yanı sıra bir alana karşı duyulan derin ilgi ve kendini meslek ile bütünleştirme, olağanüstü buluşların ve başarıların altında yatan önemli faktörlerdir. Bütünleşme kavramı işkoliklik olarak değil yoğun öğrenme ve keşfetme güdüsü olarak düşünülmelidir.

- **Yaraticılık:** Renzulli'ye göre öğrencilerin ne okuldaki başarıları ne de IQ veya yetenek testlerindeki performans düzeyleri yetişkinlik yıllarında elde edecekleri başarılarını ve yaratıcılık düzeylerini yeterince görebilmemize yetmez. Bu düşünceden yola çıkılarak okul yıllarında üstün zekalı olarak tanılanan çocukların önemli bir kısmı yetişkinlik yıllarında sıradan kişiler olabilirler.
- Üstün zeka tanımlarında ve üstün zekalıları tanılama uygulamalarında yaratıcı potansiyel eksiktir. Üç halka kuramının yaratıcılık bileşeni akıcı düşünme, esnek düşünme, özgün düşünme, merak, risk alma ve yeni deneyimlere açık olma gibi bireysel özellikleri kapsar.

Çoklu Zeka Kuramı

- Howard Gardner (1983)'e göre bilişsel yetenekler birbirlerinden bağımsız olmaları nedeniyle üstün zeka da bilişsel alanlara göre çeşitlilik gösterir. Bir kişinin bir alandaki yetenek düzeyi başka alanlardaki yetenek düzeyleri ile pek örtüşmemektedir.
- Gardner zeka türlerini belirlerken sekiz alan kullanmıştır. Sekiz alandaki kapasite zeka türü olarak kabul etmiştir.

• Gardner 8 tür ortaya koyarak 1999 yılında Çoklu Zeka Kuramını net bir şekilde tanımlamıştır.

✓ Dilsel Zeka

✓ Mantıksal Matematiksel Zeka

✓ Görsel-Uzamsal Zeka

✓ Müziksel Zeka

✓ Bedensel-Kinestetik Zeka

✓ Sosyal Zeka

✓ İçsel Zeka

✓ Doğacı Zeka

- Çoklu zeka kuramı çok geniş kabul görerek popüler olmuştur ancak %100 doğruluğu iddaa edilemez. Doğrulayan araştırmalar olduğu gibi karşı çıkan araştırmalar da bulunmaktadır.

- Kuramın yaygın kabul görmesinin sebeplerinden biri her insanın farklı bir alanda zeki olabileceği gibi hümanist ve zekici bir önermeyi içermesidir.

- Üstün zeka ile ilgili kuramlar incelendiğinde bu kuramların üstün zekayı çeşitli şekillerde açıklamaya çalıştıkları, ortaya attıkları tezlerde kimi zaman hem fikir oldukları kimi zamansa çeliştikleri görülmektedir.

